

Rəşid FAXRALI

SÖZ - DUYĞUNUN GÖY QURŞAĞI

Yazın çişini də, selləmə yağışını da həmişə eyni duyğularla gəzdiyim. Ovcunu yağış dənələrinə açıq mono kənlü xoşluğunu verib. Yağışdan sonra gözəlrin göy üzündən üzülməyi. Göyqurşağı görəmək ümidiylə göy üzünə baxmışım...

Söz dünyası göy üzü kimidi. Yağışdan sonra görünən göyqurşığıyla dahu gözəldi...

Üzüyünün gözüyleyə baxanlar söz dünyasının göyqurşığını görə bilirlər...

QƏFƏS NƏNƏNİN VƏTƏN SEVGİSİ

çox mətbələrin açırdı. Həm də Torpağa, Vətənə, ata yurduna ad olan

ağan...

Torpağa ilk dəfə kim ana deyib? Yüz-yüz illərdi torpaq kəlməsinə ana

təyin ilə qoşa isledirik. Ana Torpaq deyirik...

Həm Ana Torpaq, Ana Torpaqda boy göstəren ata yurdunun qədrini

Ana Torpaqın adına layiq bilirmi? Həminin yurd sevgisi Qəfəs nənənin yurd

sevgisine tərəzdim...

Ata yurdunun, doğma ocağının qədrini bilməyənlər Vətənin müqəddəsliyini dərk edə bilməz. Belələri üçün zamanın bu günү var, sabrı yoxdu. Sabah olmayan zamanda yaşayınalar, əslində, gəzərgi ölürlərdi.

Gəzərgi ölürlər 1992-ci ilə kimi ikinci Ağalı kəndində (Zəngilan rayonu)

yaşayan Şükür Dadaşov, Mahrızlıda yaşayan Qəfəs nənəni tanıya

bilməzdi, tanışa da duya bilmədi...

İşgəl niyyəti Karabağda kənd-kənd vuruxurdu...

1993-cü ilin avqust ayı id. Müdafiə Nazirliyinin Sənədli Filmlər Kino-televiziyyasında xidmət edirdim. Zəngilanlıa ezmayıyyatdaydım. İkinci Ağalı kəndinin yiyəsiz evlərinin doqquz qapılarda gözəl yolların yiğilməyən illərin ulasmasına təkəm-seyrik eşidilən avtomat güllələrinin səsi tamamlayırdı. Kənd adı yelmirmişdi ki. Yiyəsiz evlər, odsuz ocaqlar, doqquz qapılarda pas bağlamış kiliplər, insan hənirinə, insan yerinə, insan harayına qəpas yollar... Şükür Dadaşov üç uşaq atasıydı. Kəndin "atüstü" olduğunu, camaatın ata-baba yurdunu atıb köçəcəyini duyanda tikintisi yarımcıq

Söz - duyğunun göy qurşağı

qalmış evini tələm-tələslik yaşayış üçün hazırlamışdı. Qəlbədəşlərə görk kimi: "Niye qaçram? Evi erməniyim tikişmişəm? Sinçına, üst-başına baxıb manı elliyain, ehtiyatsız bilməyin. Düşməni qanına qətan eləyəsi yaradığım var. Şükürün yarağı təfəngiyidim, ya nəyidi, bilməmişdim. Duyumşuduk onun an etibarla yarağı qeyrətdi, bir də ocağına, deməli, Vətənəna qədərsiz sevgisidə. İşgəl niyyəti də, gəzərgi ölürlər də bundan xəbərsizdi.

Qubadlılin işğaldən sonra camaatlı köçürmək üçün Zəngilanla yüzlərə yüksək maşını gördilərmişdi. O maşınları kim göndərmişdi, bilən olmamışdı. Bilişən de susmuşdu. O maşınlar Mahmudlu postundan geri qaytarılmışdı, rayon İcra Həkimiyətinin başçısı, Zəngilan batalyonunun komandırı camaatın qarşısını güclə saxlaya bilməmişdi...

İşgəl niyyəti də, gəzərgi ölürlər də Mahrızlıda ata evinə çəraq olan Qəfəs nənədən xəbərsizdi.

Sözəsər gizir Mehdi Mirrzayev dedi ki, Mahrızlıda Qəfəs nənədən savayı heç kim qalmayıb. Evinin çoxusunu qapısı da bağlanmışdır. Hansı şəyin təsirindəndə, camaatın bəsət götürüb naməlumluq yol alıb...

Qəfəs nəne bizi gördən vahimədən titred, əlləri əsdi, nəfəsin içine çakıldı, elə bildi erməniyik. Gözlerim göz yaşlarını dərlik eləmişdi. Döza bilməmişdim. Qollarım yaşı sakənmiş nənənin qanının kürəkləndən çarşaptırmışdı...

Adı taleyinə, taleyi ömrüna qəfəs olmuş bu ağbircəyin bacısı Bəsədirədan (Qəfəs nəne belə demmişdi, yoxsa beləmi eştmişdim?) kimki-kimsəni yoxdu. Taleyin qara gərdişi ubatlından heç bir ailə qurmayıb. İki bacı etə yurdunda on ilərə kəsib bir bəndə ömrü yaşayıb. Bu seyid övladı qacaqçaqda bacısını da qaçanlara qoşulmağa məcbur eləyib: "Sən get. Heç olmasa sən yaşayarsan, ağamızın (atamızın - R.F.) çərəğinə sən yandırısan. Mən də ömrə vəfa qılıs qıraqımızı sönməyə qoymarım". Taleyi qara yelenli iki bacının göz yaşlarını bir-birinə qarışında kəndin sənə qalan qaçanları də yola çıxmış...

Qəfəs nənənin sadə evinə bitişik ikimətbəli evle bu adı evi, Qəfəs nənənin həyatında işartisi gələn ocaqla o evin sönmüş ocağının külünü qoşlaşdırında gözümə qaranlıq çökmişdi. Bu təzad teckə müharibəninin təzahürüydü? Yox! Min dəfə yox! Bu, ocaq sevgisi, ata yurduna, deməli, Vətəne münasibətin təzahürüydü...

Zəngilan işğal olundan sonra ermənilər Qəfəs nənəni də, ata yurduna qaytımı bacısı Bəsədirədan evde yandırılmışdı...

Qəfəs nəne də, bacısı da ata yurduna görə şəhid olmuşdu...

Qəfəs nənənin Vətən sevgisi bize nə deyir? Bu sevgi duyanlara, ata yurdunu Vətən bilənlərə elə Vətən deməkdir...

Gəzərgi ölürlər belə sevgiləri duya bilməz. Qətiyyən duya bilməyən sevgiləri duya bilməyənələr üçün

İMTAHAN

məfhumu yoxdu - vətəndaşlıq imtahanı, Vətəndaşlıq imtahanının konkret vaxtı olmur. Həmin vaxtı zaman müəyyənədir...

Ömür yelilən zaman keşimi həm də sınaqdı - imtahanı. Həminin keçməli olduğu (keçdiyi) sıraq, hamının verməli olduğu imtahan. Bu sınaq, vətəndaşlıq sınağıdı, bu imtahan vətəndaşlıq imtahanıdır. Sınaqdan çıxanlar, imtahanдан keçənlər səbədiyət yoluñ yoluşu olur...

İyulun 31-də Ağdam və Tərtər istiqamətlərindən qırşanların temas xəttində ermənilərin keşfiyyat-təxribat qrupları temas xəttini keçməyə, erazilərimizə

soxulmağa cahd elayende 10 döyüşümüz şəhid oldu. Dostum Sərdarla bu haqda danışındır. Şəhidləri ana-ana, şəhid ömrülərə yana-yana. Bir də, hełə başa çatmamış müharibə haqqında danışındır. Hər qarənlər gecən bir aydın sehəri olduğunu sizlər kimi Sərdar da bilir, men də bilmər. İkimiz də aydın sehərin naminə canlarından keçənlərin ruhunun qınağından çekinirdik. İnsan kövərlər, canlı kövərlər, zamanın, vaxtin kövrediyini ilk dəfə gördürüm. İnsan kövərlər hər hadisəni xatırladıq;

Vüqar duymulu olmuşdı. Orta təhsil almışdı. Qəbul imtahanı ərefəsində sinif yoldaşı Kerimin əmisi şəhid olmuşdu. O da üst dəstə ləsə şəhid sinif yoldaşı Kerimin əmisi şəhid olmuşdu. O da üst dəstə ləsə şəhid sinif yoldaşı Kerimin əmisi şəhid olmuşdu. O da üst dəstə ləsə şəhid sinif yoldaşı Kerimin əmisi şəhid olmuşdu. Vüqar orda dəfnin görünməyən, döyüşünün defininq - Xocalıya getmişdi. Vüqar orda dəfnin görünməyən, hiss edilən narahatlığını duya bılır; camaat dafta başa qatıncıca hər güləsə hiss edilən narahatlığını duya bılır; camaat dafta başa qatıncıca hər güləsə hiss edilən narahatlığını duya bılır; camaat dafta başa qatıncıca hər güləsə hiss edilən narahatlığını duya bılır; Vüqar duydunu üzər vurmur, dostlarına da heç ne səsinə boylanırmış. Vüqar duydunu üzər vurmur, dostlarına da heç ne səsinə boylanırmış.

Qabırıstanlılıqda baş daşı avəzi "el boyda" taxtalar, taxtadakı yazılar diqqəti çəkir: coxun iyrimi yaşı tamam olmamışdı, yaşasdalar da vardi, diqqəti çəkir: coxun iyrimi yaşı tamam olmamışdı, yaşasdalar da vardi. Sınıf yoldaşları qəbul imtahanı verən gün onlar postdaydır...

Sınıf yoldaşları qəbul imtahanı verən gün onlar postdaydır... Sınıf yoldaşları telebə olanda onlar aşşərəyi, sınıf yoldaşları qələm tutanda onların qələmərək avtomat tətbiyi sıixıldı...

"Bu da bizim imtahanımızdır. Torpaqlarımız işğal olunarsa, telebə biletini nəyimizə gərkədi..." - Vüqarın piçitləşini dostlarından savayı kimse eşitməmişdir...
Bir kələm dənüş yadına: "Şair olmaya bilərsən, ancaq vətəndəş olmağın borclusun" (Nekrasov). Bu kələm nişbatən diyəlməye cürət edirəm. Vüqarın Vüqarların ruhu xetrinə: "Tələbə olmaya bilərsən, ancaq vətəndəş olmağın borclusun". Vüqar, Kerim, Sabir, Elşad telebə ola bildirlər, döyüşçü oldular - əsl vətəndəş oldular. Döyüşçü adını telebə olmaq haqqından üstün tutdular...

...Fevrailin 26-sı, Vüqarla Sabir himaye altışi apardı. Camaat uzaqlaşanə kimi ermənilərin qarşısını saxlamışdılar. Camaatın sona qalanları ağ qarda-göy budzə çatılınlıkeri yeriirdi. Şaxta, vahimə, eziyindən aralı düşmə həyəcanı, əsir düşməyin hayəcanı... İki döyüşçü ondan çox düşmənə qarşı vuruşurdı, əlliəndən çox xocalının ömrünü vaxtılık olımdan, ölümündən de vərurşurdı. Tələbələr vüqarla baxdı. Vüqar tələslik sağı süründür. Anı oraq nəfəs dərəb gözledi. Tank atəş məsafəsinə çatar-çatmadı. Qumbaran tanka san golayladı. Tank alışıdı...

Sola terəf dönmək istədi, Sabirin yanına getmək, atəsi ikikilda davam etdirmək üçün, Sabir görünmürdür, avtomatı susmuşdu. Ürəyinə daman dəmdidi. Tek qalmışdı. Alişan tankın yan-yöresində ermənilər gördü. Bir anlığa, tək birca anlışa Sabirin atışlığı səmət baxdı ve barmağı avtomatın tətbiyi sıixdı. Gülləsi tükenmişdi...

Əlini cibinə atıb gülləni götürdü. Avtomatın lüləsini sinəsinə söykədi. Götü üzüna baxdı. Dənəbir-dənəbir qar yağırdı. Tətbiyi sıixdı...

Vüqarla Sabir telebə ola bildirlər, şəhid oldular...

Vüqarla Sabir Xocalıda vətəndəşlik imtahanı verdilər...

...Vəzifə borcunun Veteran arzuladığı saviyəyyə yerine yetirilməsi vətəndəşlik imtahanı. Vüqarlar, Sabirler ali vətəndəşlik imtahanı verilər. Əliş Hacıyev, Tofiq Hüseynov, Şirin Mirzayev, Yusif Mirzayev, Vəzir Orucov, Koroğlu Rahimov... Mübariz İbrahimov kimi...

O vaxtlar hamı Əlibəşmişdik, Tofiqləşmişdik, Şirinləşmişdik, Yusifləşmişdik, Vəzirləşmişdik, Koroğlulaşmışdik? Yox. O vaxtlar

FƏRƏRİLİK

torpaqseverliyin ayağına vurulan qandalydı. Fərəri oğul ata-ana adına üzqaralığı getirdi, ağrı-acısını Vətən çekirdi. 1992-1993-cü illərdə qələbəmərisi fərəriliyin də persəng olduğu danılmazdır...

Bu yaxılarda televiziyyada bir veriliş diqqətini çəkdi. Qonaqlardan biri fərəriliyin yaşamasıq istəyinə haqq qazandırımaq isteyirdi. Paradoksu nəzərə alınmadan: şəhədin Vətən sevgisi və fərəriliyin yaşaması isteyi. Bunları "eyni tərəyyü qoymaq" insafsızlığı. Yادın Mirza Ələkbər Sabirin bir misrişası döşür. Qoy mən sağ olun özgərlər ilə nadi karım! Bu kinaya duyanə tərs şillədi. Eyni sənərdə vuruşanlardan biri canından keçir, biri canını götürüb aradan çıxır. Biri Vətən daşı olur, biri Vətənə daşı. Biri Vətənin yükünü çəkir, biri Vətənə yük olur. Fərəriliyə "iynənin ucu boyda" da olsa haqq qazandırımaq şəhidi, Vətəni müdafiə, dövləte və dövlətliyə biganeləndi (əslində, xeyanatdı). Belə düşüncələri televiziyyadan car eləmək necə? Neca olub ki, verilişin redaktoru, programın baş redaktoru bunun düşüncələndə arzuolunmaz dayışıklıklar yaradı bileyicin unutub...

Aparıcı günah yiyinşin mövcəyini məntiqə, dəllilərə təkzib eləməye çatılıqliq çəkdi. Həmin verilişdə fərəriliyə "yon basanın" mövcəyi neçə tamasaçının düşüncələrini sikləndə, neçəşərinin qururuşunu üysürdürü, neçəleri açığında dəqəqələrini çeynədi, bilimzər...

Əsrin əvvəllerində erməni-müsəlman davasında Sarı da ölü. Oğlu "Ermeni qırılan yer"den gətirilənən kimi Tükəz bir dünyalıq dərd yükündə ikiqat olur. Oğlunun cenazəsinə dəşənir, üzünü cinr, saçını yolar. Oğlunun körəyinə cırıb yaralarına baxmaq isteyir. Oğlunun sinəsində yara gərməyəndə kürəyinə baxır: iki güllə yarası. Göz yaşları quruyan ana yasa gələnlərə yalvarır ki, çıxbıq getsinlər. Ərinc de: "Dəzertidi (fərəridi - R.F.) oğlun. Döyüşdən qaçanda güllələr kürəyinə deyib. Südümə ona halal eləmərim. Bəle oğul el dəfn eləmez. Biqeyrat oğulun məytini atası tek basırımdı. Atanın oğlusun, hərədəndirini manə de demə..." deyir...

Tükəz qıyananlar balaca təpiklər "Ermeni qırılan yer" adlandırılardan sonra dürüst düşünmədiklərini dile getiriblər. Niyesini aradan ilər keçəndən sonra anladım...

1992-1993-cü illərdə fərəriliyə elayənlərin ata-anası na elayırdı? Etiraf edilməlidir ki, coxusu qapıları döşür, xanış-minnət eləyirdi, mal-qarşasını satanlar, borca düşənlər de olurdu...

...1943-cü ildə davadən qərib evinə gələn arını gecənən baltalıyan Gülesər məhməkədə "El qəri çəkməyən aqəbi ölümüdü. Bələsiniyən özür düzülməkdənə, dəld qalmaq, türmədən cürümək yaxşıdı. Mənə dezert arvadı deyilinə er qatılı deyilsə yaxşıdı..."

Əlli qana bulşası da Gülesər erini tənəsəli gələsi mənəvi ölümündən qurtarır. Elin kişiləri türmədən düşən Gülesərin çal-çepərini sahmana salmamış öz ev-eşyinin əyar-əsgiyini düzelətməzmiş. İsmiyələ rəhmət

oxunmay olmamış. İndi de yoxdu. Güleserin minbir eziyyətə böyüdüyü ciyarparsasına "Güleserin oğlu İlham dedilər, "dezertir" Ismaylin oğlu İlham" demedilər...

...1992-1994-cü illərdə döyüşdən qacaşlar da olurdu, xidmətdən yayınınanlar da. Təbii ki, hamisi qanunu cezasını alırdı. Bezen gec de ola alırı. Olımdır, yaranalanmadan qorxanaların, ata-anaya, oğul-usağı üzqaralı gatişlərinin ömründür neçə iləs məhbəslerde keçirdi. Bilmirəm, onların oğul-usağına "dezertir oğlu, dezertir qızı" deyildilərmi...

Herbi tribunala hakim fararı aşğardan soruşdu:

- Döyüşdən niya qaçdır?
- Olmək istərdim, - dedi.

O bədəxt bilmirdim ki, döyüşdürü - diriydi. Döyüşdən qaçan gündən olub, öz içinde özlu, onu taniyanlar üçün olub, döyüşlərdə sağ qalan döyüşçülər üçün olub, şəhərlərin ruhu üçün olub, Vətən üçün olub...

Zələ olıru sükut çökdü. Sağ ayağı dizdən kesilmiş bir cavan nəsə dedi Zələ olıru sükut çökdü. Sağ ayağı dizdən kesilmiş bir cavan nəsə dedi. Kimi galısmış, fararı aşğarı onların ruhu kimi baxdı, onların ruhu kimi qınatı, onların ruhu kimi de getdi...

Məhkəmada baş yığınlı gözlərində sixan ana içrin-icin ağlayırdı. Diriyənən ölen oğlunu ağlayırdı, öz içinde ölen oğlunu ağlayırdı, ata-anasını el içinde dirizbülli öldürən oğlunu ağlayırdı...

Yadına bir hadisə de düßüd. Unudulası hadisə deyil. Coxularına (həm de cəmiyyətəl) ibret dərsidi. Alınım ovsuşturдум...

Məhkəmada hakimin "Döyüşdən niya qaçdır?" sualına eşidəcəyim cavabın maraşı ile vaxt tapanda herbi tribunala gedirdim. "Sehv elemişəm", "Qorxmından qaçdım" kimi cavablar eşidirdim. Həc birindən "Qeyrətsizlik elədim" cavabını eşitməmişim. Bəzisi ağılışmaz behanələr deyirdi: "Flankas dedi ki, gal qacaq, düşümənən ona qoşuldum..."

Herbi tribunala fararı aşğərin - Fərmanın məhkəməsi olacaqdı. Nəzərlərini tribunalın heyatindən qalabəlkəndən çəke bilmirdim. Samir da ordaydı. Sonra biləcəkdi ki, fararılık eləyen döyüşçünün emisi oğludu. Bizi görünəcəkəndən "ikiqtad oldu". Bu yondəmsiz görüşü heç arzulamadı... Görükəm ümidi ilə zala boylandı...

Bu məhkəmə prosesi avvalklərlə benzəmərdi... Tagını komandırının da, keçmiş döyüşçülerden birinin da dedikləri düşüncələrimi didik-didik elemidi; Fərmanın iş dünyasının qarənligini aydınlığını görürdüm. Həmi da menin kimi. Fərmanın vəkilini udqundu. Kimise görkəm ümidi ilə zala boylandı...

...Kimise icazə almadan ayağa qalxdı. Cavan qız idi. Ağır addımlarla irəliliyərdi. Kimsəyə baxmadın. Kimsəyə məhəl qoymadan. Güman elədik ki, yaxınlaşüb hakimə yarlıvaraq, xahiş eləyəcək. Ağlayacaq da. Hakimin üreyi yumaslaçاقdırı?

Kimsə initalı səslə qızı harayadı: "Şəh-lə!". Şəhla səsə sarı dönmedi. Səs onu yoldan saxlaya bilmədi. İki-üç saniyənin ömrü saatlarca uzanırdı...

Şəhla hakime tərəf getdi. Fərmanın yanına çatanda dayandı. Hamının nəzərləri ona dikkimli. Çiyninə sürüşmüs yaylığını (örpeyin) ešeblilikə bürməldi. Bir anlıq, tek birca anlıq duruxdu ve mühafizəçi əsgər məhəl bürməldi. Bir anlıq, tek birca anlıq yaylığını (örpeyin) Fərmanın üzünə cırıldı. Davamlı qoymadan bürməldiydi yaylığını (örpeyin) Fərmanın üzünə cırıldı. Baxışlarla rəngi avazımız fararını süzdü.

Bir qadının feryadı zali standırıldı, bir kişi ürəyini tutub yere çökdü. Qadın Fərmanın anasıydı, kişi - atası. Onlara heç kim tessili verməye ürek eləmədi. Tessili olası na deyayırlar? Üze yaylıq cırılması ağır işdi. Yaylığın (örpeyin) bu şəkildə atılması qeyrat məsəlesi idi. iller önce - 30-cu illərdə buna benzər

hadisə olub, onda qan düşüb. Oğlan yaylıq atan qızı öldürüb, qızın qardaşları olınlı.

Şəhla Fərmanın nişanlısımış. Hakimin oxuyaçağı hökmü eşitmək istəməyb - getdi...

Şəhla Fərmanın evvel cəza verdi. Hakimin verəcəyi cezadan daha ağır bir cəza...

Söz yerdə qalmır. Şəhərinin verdiyi cəza döyüşlərdə Fərmanlıq meyillişlərin neçəsinin ayağına dolaşdı, fararılıyə sarı addim atmağa qoymadı...

Şəhla ailə qurdur. İndi iki oğul anasıdı. Qeyratı balalarına "dədə boyu" oldu.

Fərmanın atası bu dərdə dözmədi; üzüne yaylıq (örpek) cirilan oğulun atasını dərd etti, yaşa bilmədi, anasının sağ canı sayın düşdü...

Fərmanın qırurunu nişanlısı sindirmişi. Kenddə İndiye kimi heç kimin üzünə yaylıq ciripləməmişdi; nişanlısının bu hərəkətinin söz yozunum çox ağır idi; kişi deyilsən, bu yaylığı böyük ort. Tay-tuş arasına çıxmaga üzü yoxuydu. Boyu hərda görünsə, kinaya biçimli gülüşə ehatalənerdi. Dili dinc durumda olardı...

İllər sonrası Samir deyəcəkdi ki, Fərman türmədən çıxandan sonra kənddə qalmadı. Xalq bilmədi. El qıraqı, el tonası ağrıdı. Hem de dözlüməzdi. O gedən gedib. Na ödülüsü belliidi, na qaldı. Şəhəni el-obada kimse qınamadı. Qınya bilmədi...

Fərmanın qeyrətsizliyin fonunda Şəhənin qeyratı yağışdan sonra göyqurşaq kimi göründü...

...Fərəriliyin son ucu müqayisəyəgəlməz xəcalətdi, el töhmədi, ürvatsılıqli, bir de şirinliyi itirmiş illərdi - harda yaşamasından asılı olmuyardı. Həm de yaşaşa bilse, ürəyi buna dözsə. Ürəyinin gözüyle yanyoruna baxan görər ki,

VİCDAN SUSANDA VƏ SUSMAYANDA

cəmiyyətdə nələr olur, kim cəmiyyətin yükünü çekir, kim cəmiyyətə urvatsız yükdür...

Uzun illər fəlsəfənin məşğul olduğu en böyük probleme cavab tapıldı: dünən dark edilləndir. Min-min illərdə dünənda dark edilməyən hadisələr də olur. İndi de var. Onların əksəriyyəti tərbiyə məsesəsidi, dünəydəyumu, insaf, bir az da sərt desək, vicdan məsesəsidi və bunlar özündən danızdır. Mədə misallı olaraq da var. Belə hadisələrə biganalik zaman anlamında sabahlara biganalıklär, şübhəsiz. Təkcə sabahlarımı? Həm de dövlətin arazi bütövlüyüne. Xalq yazıcısi Mehdi Hüseyin'in kehəylarından birində Girdman dövlətinin sərkərdəsi Cavanşirin döyüşə yaralanmış döyüşçülərə on deyərli maləkətin məməkətli qızlarının şəfqəti olmasından söz açılır: qızlar döyüşçülərin yaralarını bacı məhri-ülfətli səryir, neçəsi sevdiniyin ağır-yüngül yaralarına öz əllerlə maləmət qoyur. Məməkətə yağı ayağı dayır...

Dostumun qardaşı Tahir nişanlı idi. Toyları olacaqdı (1991-ci il). Toy ərafəsində, fevral ayının 26-də ermənilərin Xocalıda qötülmə töötəmisi Tahirin qızıl qana döndürüb. Qarabağ getməyi, özünümüdafiə balyonlarından birinin tərkibində döyüşməyi qarara alıb. Kimsəyə demədən Ağdama yollanıb, döyüşməye. Harda olduğunu yaranılan Mərkəzi Herbi hospitala göndəriliyən bilib əzizləri. Sol qolunu qalpa apardı, Anası, qardaşı, bacıları, onu taniyanlar-sevənlər "Şükür, sağdı..." deyiblər.

Tekke nişanlısı belə demeyib, nişanlısı "Şikest oğlan neyime gerekdi? Şikest adamlı aile qurmaram!" deyib, nişanı qaytarın. Tahir hələ hospitalda olanda....

O qızın adı Əfsanəydi - taleyi neçə oldu, bilmirəm. Türkler demişkən, belələrinə yaşıqlar olsun!

Ərazi bütövlüyü yüksək uğrunda gedən döyüslərdə qolunu itirən də sevən oldu. Tahir aile qurdur, indi iki oğlu var, dövlət müəssisəsində işleyir...

Tahirlər eyni taleyi İlqar da yaşamışdı. O da nişanlanma ərəfəsində döyüslər getmişdi. Qələpə sol gözünü tökmüşdə, sağ ayığını aparmışdı. Füzuli hospitalində. Güney - sevdiyi qız, İlqarın ağır yaralanğındı, Füzuliya hospitalda olduğunu hərdən aşırı vurulmuşdu. "Palatada" "Ruhani" şalmışdı. "Ruhani" ruhunuzun harayıdı, a Faxralı. Şəhidişlərimiz ruhunun harayıdı. Məlhamim bu haraylardı. Bu haraylar manı ölməye qoymayıcaq. Törpaqlarımız azad olunana kimi..." ...

yaşlaşmamış, qocalmamış doğma bir baxış diqqətimi çəkdi. Sahibiyydi. Qarabağ müharibəsi illili, istəfəda olan kapitan Sahib Aslanov.

Manı görünce gözleri güldü. Körvoldiyin hiss elədim. Tanidığım illarda kövralıydılar birçə dəfa görmüşdüm. Horadızdə ağır yaralanmışdı. Mərkezi Hərbi hospitalda müalicə olundur. Yataqlaqqadı. Manı görünce dırseklənmək istəmişdi. Bacarmamışdı. "Canını dişine sıxıb" cəsarətsizlik gülümüşmüdü. "Palatada" "Ruhani" şalmışdı. "Ruhani" ruhunuzun harayıdı, a Faxralı. Şəhidişlərimiz ruhunun harayıdı. Məlhamim bu haraylardı. Bu haraylar manı ölməye qoymayıcaq. Törpaqlarımız azad olunana kimi..." ...

- Hardasdan? Hardasdan?

Sesində giley vardi, insınlar acıq vardi. Niye belə dediyinin fərqline vərmədən bağırma basdım Sahibi...

Ali tehsilli mühəndis idi. Rusiyada yaşıyordı. Mühərbiə başlayanda ürəyin hökmü ilə Vətəne qaytmışdı, sırvı döyüşü kimi Kəlbəcərin müdafiəsində dayanmışdı. Erudiysiyasının, fəhminin, billyinin, cəsarətinin zamanı ilə keşfiyyatçı olmuşdu, sonra taqim komandırı. Komandır anıq eməliyyatılara Sahibi göndərdi. Həmişə olduqca deyərli məlumatlar gətirirdi, eməliyyatları, asasın, onun rəhbərlik elediyi qrupun getirdiyi məlumatları esasında hazırlanırdı...

İkinci Kəlbəcər eməliyyatında (1994, yanvar) hospitalda müalicə olundur. Kəlbəcərdə vəziyyətin keşkinleşdirilən duyan (əsiden) kimi kimseye demədin (dəsa, qoymazdır) ora getmişdi. "Getmiş" sözünü yazanda barmaqları tırırı, ürəyim sixılır; Murovdağ aşırımdan düşmənlerin mövcudları arasından tek, silahsız keçib yarımğummashda olan döyüşən hərbi hissəyə çatma...

- 40-Bu çox döyüşünən mühasirədən çıxmamasına, Murovdağın sinesilə hərbi hissəmizə çatmasın rəhbərlik etmişdi...

Horadız tərəfindən gedən döyüslərə ağır yaralanmışdı. Sahib keçmiş döyüşçülərin ehatəsində manı, manım timsalıda tanıldı həmkarları - Etibar, Nizamini, Şəmistanı - "quru yuyub yaş sarıdır".

- Vəzifəni bitmiş hesab etməyim. Bütün döyüş getmək üçün erize verməyə gelmiş. Təcrübəm var, erəzini tanyırıq. Həm de canavar bizim ehatəməzə daha qətiyyətələ vuruşacaq. Siz de sıramıza qoşulun. Məhnəlizdik döyüş yadına sal. Komandır onda neçə demişdi? - "Sizinle (Müdafiə Nazirliyinin Sənədi Filmlər Kino-telev Studiyasının çəkiliş qrupu - R.F.) yanaşı olanda döyüşçülərimiz dəha cəsərlə olur" ...

Sahib döyüş dostlarının adından danişirdi. Bu, Vətən sevgisinin təzahüründür. Onları hərbi komissarlıq Vətən sevgisi getirmişdi. Ordumuzun gürcüne, qüdrətinə onlar da inanır. Ordumuzun döyük hazırlığına, mənəvi-psixoloji hazırlığına onlar da yaxşı bolındı. Ürək ayn seydi, axı. Veteranların (Qarabağ müharibəsi illilərinin!) bu istəyini səngərdəki döyüşçülərimiz gözüne nə, dizinə taqt, ürəyinə təpar bildim.

- On nəfəriyidər. Bir azdan sayıları xeyli artacaqdı. Bir də qucaqladım Sahibi, 17 iddə zərrəcə dəyişməmişdi. Həminki inam, həminki sevgi, həminki qətiyyət. Bir də haminki ərk.

- Bir döyüşərək, sen yazarısan. Söhbətlərinle yene döyüşçülərimizin ruh qardaşı olarsan, - dedi.

Qarşı yaxaya yanaşı boylandırmız səngərləri xatırladırdı. Gülümüşündə. Ömr aşımımda, Gündüzde, Zəlīqolda çox kəlmələşmişdik, çox mətbələrə toxunmuşduk. Aylı-ulduzu bir gecəde Zəlīqolda blində sigmaya rüştən işığı hamimizin elindən yapış "ağ garda, gøy budza" "Güzgü"ye təref çekiirdi. Xəlqi ruhun zərrələrinin kükredişini onda görmüşdüm. Aradan

BİZ DƏ ƏSGƏRKİ!

deyənlərin sayı əli silah tutanlarımızın sayı qədər olsayı... Hərbi komissarlıqla yaxınlaşandası qələbəlkədə tənış baxışlar gördüm. İllər keçir, başa çatacaq. O vaxta kimi

bürüyen boz dumanıydı ve bu boz dumanın çökülməsi, dağılması üçün heç biri can asırgımezdi...

Kapitan İsmayıllı Həkimov Qazax rayonuna ezam olunmuşdu. Zabit yoldaşını evez etmeliydi. Nazirin emri ilə, Səhəd kəndlərindən birinin müdafiəsişesi gönderilmişdi. Payızın sarılıq cölü-düzü bürümüşdü. Tətələk əşən yollar budığında üzülmüş yaşqaşın qabasına qatış hara gəldi. Çırkırdı. Kəndin manzəri Ürkəcək bir narahətlidə işlənmişdi. Təkəm-seyrək de olsa, güllə səsleri geləndə iş görənlər elini saxlayırdı, yol gedənlər dayanırdı, səbhətşəşənlər kiriyirdi. Kəndlərin əvvəlki şamatışı azalısa da hamisini qururunu qoruyardı. Kəndlər əvvəlki kəndləriydi...

Ismayıllı kəndin müdafiəşəsindən birinin müsəviiyi ilə posta tələsiirdi. Arxadan kiminse onları sari qadığını hiss etdi. Dönbə baxdı. On-on iki yaşlı bir qız idı. Çatıb dayandı. Gah yere baxıldı, gah Ismaylla. Nəsə demek bilər. Dəye bilmirdi. Deyəcək kəlmələr köz olub doğanı yandırırdı elə istayırdı. Ele bil havası çatırmır. Təşyüyürü. İsmayıllı qızın saçlarını oxşadı. Bil. Ele bil havası çatırmır. Təşyüyürü. İsmayıllı qızın saçlarını oxşadı. - Nədi, manim balam? Nəsə demək istəyirsinə de, nadən qəkirinəs? - dedi. Səsin məhrəmləyi qızın baxışının kürməldi, qasaları çatıldı:

- Əmi, - dedi. - Noolar, sonuncu gülləni atma.

Ismayıllı qızı çəşinqılıqla səzdü. Çalpaşıq gümnanlar ürəyini titrərdi. Özünü ələ alıb:

- Niyyə, qızım? Niya atmayın?

Qız tanındıgıcı, tanrımda da özüne doğma saydıgi polis kapitanına baxdı. Bu defə mehr-ülfərlə, bu defə bir qədar casaraltı. Bu baxışlarda qədərsiz umacaq vardi. Nə umurdu? - gümnan elemək mümkün deyildi. Ağlinı minbir fikir geldi. Bunarlı dayanıqlı ola bilməzdi.

Deyəsan, uşaq kəndlərinin müdafiə eleməye gəlmış adəmin səmimiyyətine tapmışdı. Oğlanın uddu:

- Erənələr tez-tez kəndimizə soxulmaq isteyir. Həla bacarmırlar. Allah istəməni, gəlsələr, manı ası əslərə o gülleyə vurarsan manı. Əşir dushmanı istəməni. Əssi düşməkdənə olmak yaxşıdır...

Ismayıllı ürəyi ugundu. Körvəldi. Bu yaşıda usağın düşüncələrinə həyətlənən de, bir tasallufdan solğunlaşdı: mühərrəmə illerinin uşaqları yaşından təz böyüyür, düşüncələri yaşlarını qabaqlayır. Dushmanını tənyanılar, təbib ki, Vətəninə Vətənin arzuladığı səviyyədə sevir, at yurdunu təyin edir. Bunaqəmət, buların dayanıqlı ola bilməzdi.

Ismayıllı söylib, dəvətlərin sevir və şərafli ölümlü asırılıkdakı üstün tutur... sevir, el-obsəsının sevir, dəvətlərin sevir və şərafli ölümlü asırılıkdakı üstün tutur... sevir. El-obsəsinin sevir, dəvətlərin sevir və şərafli ölümlü asırılıkdakı üstün tutur... sevir. El-obsəsinin sevir, dəvətlərin sevir və şərafli ölümlü asırılıkdakı üstün tutur... sevir. El-obsəsinin sevir, dəvətlərin sevir və şərafli ölümlü asırılıkdakı üstün tutur... sevir.

Sənənən güllə... Düşənən əhatəsində ucqar bir kənddə on-on iki yaşlı qız da sonuncu gülləni atmamağı xahiş etdi. Na desin? Ümid versinmi? Onun uşaqqını neca qırsın?..

- Narahat olma, qızım, - dedi. - Həle nəfəsizim üstümüzdə, erənələr kəndinə gire bilməz.

Uşaqqı niye mahz! İsmayıllı müraciət etleyib? Bu sualın yozumu çıxdı. Uşaqqı özündən soruşan olısaydı, çıxınlarını çəkərdi: "Na bilim... Bilmirəm..." deyərdi. Kəndin baxışlalarına deyə bilməzdə; atə zəhmindən qırıncaqı.

Ezəmiyyət gələnlərdən öz gəlməyibmiş, belkə? Belkə, təsadüfin? Bilmirəm, o qız asırılıqın na olduğunu hardansı oxuyubmuşu. Səbhətlərəməti eşidibmiş, hər halda, asırılıqın işğancalar, təhqir, heysiy-

yətsizlik olduğunu bilmir. Məneviiyatını da bu bildikleri titrədirmiş, ruhunu bu bildikleri dərəcədən üzülmək, iş dünyasını bu bildikleri tar-mər eləyirmiş...

Aradan iller keçib...

O qız indi anadı, yedi. Bele bir ruhun işliğinde böyük ovuldan üçün Vətənin na olduğu haqqında müləkət söylemək gənahdı. Onlar Vətənin müdafiəçilərinə "Lazım gelərsə, sonuncu gülləni də atarsınız. Təki erənələr diz çöküdürsən, təki torpaqlarımızı azad edəsəniz" - deyər...

Özümən səngərdə hiss edirəm ve səngərdən üzən qarşı tərəf qısqırmış istəyim:

- Ermanı, atalar "Qanani həq qəmisiyle qandır, qanmayıyan yan qəmisiyle" deyib. Qan ve çəkil get! Qanmasan, qanib geri çekilməsən, can itirəksən!..

Səsimə dağlıq-daşlar səs verir. Və bu eks-səda içinde

XARI BÜLBÜLÜN HARAYI

galib çatır manə. Üreyimin gizliliyi ruhumu incidir...

Şusənin rəmzi olan Xarı Bülbül dünən həzir yerində yoxdu...

Gülə qonmuş bülbül xatırlandı, bağının (köksünün) altı qırmızı rəngə çalan Xarı Bülbül təbiətin möcüzəsidə. Bu gül niyə belədi? - rəvayətlər də var...

Bulun oxuduqlarım, bildiklərim...

Xarı Bülbül bir gəran bir də görəmə istəyir. Onun duruşunu, görkəmini, başlığını görəmeye hamı təşəbbüs edir...

Hər defə bu gözəllik bircəsinin adı çəkiləndə ensuz da yadımdan çıxmayış Şuşa yadına düşür. Şuşasızlıq elə Xarı Bülbülsüzüldü. Şuşadan iraq düşmək elə Xarı Bülbüldən iraq düşməkdi. Şuşalı, Xarı Bülbüllü illeri xatırlandırma yanıtçıllırsan, varından yox olursan...

1990-ci ilin aprel ayı id. "İnşaatçı" qəzəlində işləyirdim. Şuşaya ezam edilmişdim. Illerə hesərtində olduğum Şuşaya, ermənilərin tamahlandırdığı Şuşaya. "Qaflatın konservatoriyası" kimi anılan Şuşaya, Xarı qızı Natəvanın, Vaqifin, Cabbarın, Seyidin, Xanın, Bülbülin... Şuşasına, Qarabağın heməyili bildiyim (dünənən də etiraf edəydi) Şuşaya. "Dağlarının başı dumanlı Şuşaya"...

Şuşada Süleymanın çayxanısının cazibəsindən çıxa bilməsek də, həvəs, maraq, sevgi meni Cıdır düzənə çəkirdi. Eştidim ecazkarlıqları, mənə köməkçiğinən xoşluğunu verəcək möcüdü gözərlərə köçürücəkdirim. Baxışlarımı Şəxavətin səsiyle görməden vurulduğum Xarı Bülbülin laçaklılarına "höreçəkdirim" və şükranlıqla göy üzüne boyanacaqdım. Sonra daşlılığı daşlar atacaqdım.

Xarı Bülbül görəcəkdirim. Dərməndən üzməye alım gelməzdə. Uşaqqı vaxtı nərgiz-bənövşə darmaya meylliydim. Kol-kos əllərimi qanatsa da, tay-taylırmış əllerimin qan xalına gülse də, derardım. Gözlerimi çəkən nərgizləri, bənövşələri dizin-dizin sürünbər kolların sıxlığından üzürüm. Sonralar çöle-cəmənə yəna gedardım, kolların dibinə qışılış nərgizlərə, bənövşələrə yəna baxar, baxardım. Dərməzdim. Dərməyə alım gelməzdə...

Xarı Bülbül gördüm...

Baxdim...

Doymadan baxdim...

Dərmədəm. Dərə bilmədim. Əlim gelmedi...

O günün könül xoşluğundan 24 il keçib. Onda kimin ağlına galərdi ki, havasını udduğumuz, suyunu içdiyimiz Şuşa bir vaxtlar bizsizlikdən

sixləçəq, Isa bulağı səsini "icinə çəkəcək", Cıdır düzünün "qolları üyüşəcək", Topxana "iki açıcamın kasılmamasına dözmənidir. İndi sinemadə talarə aqılıb, Hardasıñ? Har-da-sınız?" deyəcək. Bir zamanlar "Heyrati"yla, "Rast"la, Arazban"yla, "Segah"la... açaçları sahərin rəngi avazıyaqac, "Qarabağın qara baxtı" (Z.Fəxri) ruhumuzdan kon ortağı olacaq...

Yene ezməyyitlərdəydim. İndi Tovuzda. Düzənmin "uç addimlığında". Uzun illərin ayrılığindan sonra əllerimin titritiyi zaman-zaman istidə seriləndiyim, soyuqda isidiyim səngərlərin qılıqlıçılığı. Mayor Mais seriləndiyim, soyuqda isidiyim səngərlərin qılıqlıçılığı. Mayor Mais Mirzeyevə səhəbləşdi. Mais əsgərlərin döyüş hazırlığından, mənəvi-psixoloji durumından, işgala tuş gəlmış torpaqlarımızdan danışındı. Həm de inamla, sevgilərlə danışındı. İnam əsgərlərin döyüş hazırlığına ad olan inamla, sevgili Vətənə. Zabitin təqđidindən hərbçi ilə torpağın ənsiyyəti konkülmü təlləndirdi. Qəfletən soruşdu:

- Heç Xarı büləb görəmişsinizmۇ?

- Görmişəm, - dedim. - Şuşada, 90-ci ilde.

Mai tabiat vürvünymüş. Adı ikimizi de duygulandıran gülün özündən de danışdı, haqqında yaşıri rəvayətindən de.

- Xan Büləb başqa torpaqları sevmir, başqa torpaqlarda bitmir. Ancaq man burda Xan Büləb gördüm. Əllərim titrəsə də, üreyim gizildəse de dardım.

Mais Xan Büləb Tovuzda, Adsız yüksəklikdə dərib. Xan Büləb buraya nece galib? - bilməz...

Mais kövrələ-kövrələ dərdiyi gülü zabitlərinə de göstərib, əsgərlərinə de. Zabitlər də, əsgərlər də, Xan Büləbün solğun laçıklarına kövrəklək baxıblar. Coxu tanımış Xan Büləb. Duyuna bu da üzək aqşnsid...
Mais Xan Büləb vacib bir söhbət üçün mövzu eləyib:

- Şuşada bitir. Şuşa işğal altındadı, Xan Büləb esirliklədi. Bu gözəllikdə gülə yaşam vermek üçün onu əsirləndik azad etməliyik. Şuşa azad olunsa, xanlıqın gələcəki bəle olmayıcaq. Nefəsiniz onun rəngini Xan Büləbün gəzələşdirəcək. Bu, Şuşanın, Şuşada əsirlidə olan Xan Büləbillerin harayıcidı. Sizi, bizi, hamımızı harayıyır. "Gelin, məni əsirləndən xilas eləyin!" - deyir...

... O söhbət zabitlərin də, əsgərlərin də rəhunu kükredib. Hamisimın yumruqları düyünlər...

...Tovuzun Adsız yüksəklikdən eşidilən haray hamimizin ürəyini xismalıdı, hamimizi sixılıcma salımdı, rihumuzu dara çəkməldi, xəhəncələrimizdə tufan qoparmalıdı. Gözəllik bircəsinin öz doğmalarının əhatəsində öz əvvəlki ömrünü yaşaması üçün ömrümüzü şam-çırqı eləməliyik...

...Xan Büləb yollar yorub Tovaşa gəlib. Əsgərlərin yanına. Dərdini onlara danışınaq. Onlardan imdad ummaq. Bu gözəllik bircəsi digər bölgələrdə danışınaq. Onlardan imdad ummaq. Bu gözəllik bircəsi digər bölgələrdə danışınaq. Onlardan imdad ummaq. Bu gözəllik bircəsi digər bölgələrdə danışınaq. Onlardan imdad ummaq. Bu gözəllik bircəsi digər bölgələrdə danışınaq. Onlardan imdad ummaq. Bu gözəllik bircəsi digər bölgələrdə danışınaq. Xan Büləbün harayı Üzeyirin, Xan qızı Natəvanin, Cabbarın, Seyidin, Xanın, Büləbün harayıdi. Xan Büləbün harayı Vətənin harayıdi...

Bu haray içində şəhidlərimiz xatırlatmasını, xatırlatma biçimində tələbini eşidənlər sırasında men də varam:

"CƏNGİ" YƏ KÖKLƏNSİN ÜRƏKLƏRİNİZ!"

Eşidirmə və özümü döyüslərdə tanıdımğım oğulların, indi əsgərlərdən aralıda ürəyi əsgərlərlə döyünlərinə əhatəsində hiss edirəm.

...1993-cü ilin fevral ayı idi. Tərtərə ezməyyettedir. Şəmistan Əlizəmanlı, Elbar Şirin ve man. Melum oldu ki, xalq artisti, xanənde Məlikxanım Əyyubova, tarzın Zəmiq Əliyev və kamarançalan Ədalət Vəzirov da bizimle gedir. Yədima 1943-cü il dödü. Şövət xanımın, Sara xanımın, Tükezban xanımın on cəbhəye ezməyyətler, ezməyyətlərin idiyəcən də bizi ayrı sevgiliyə, qurtaq xatrınlaşmışdır. Qəlbini başaqlırmaz, qıriba duyğular bürüdü: müğənlərimizi, xalq havallarını əsgərlərimizle yan-yanası dinleyəcəkdim. Onsuz da ecazkar olan musiqimizi ecazkarlığı bizi qurur gedərcəne da artقاqda, əsgərlərin "bəs-on addimlığında" davam etdiyi müdaddət meni (bizi!) ilahi bir qurṭulə yaşıdadıraq!

Hospitalın heyətindən pərvənzələrin "Segah"ın kövrəkləri, "Şüster"in çılqılığı, "Şüster"in hezlini ...göy üzüne yayıldıqca müalicə olunan əsgərlərimizin yaraları qaysaqçıydı ele bil. Cöhrələrinə kövrək bir ümidi çökəmədi. Musiqi, xanəndən bənzərsiz zangulərlə, qəzəllərin, xalq mahnilərinin söz yüklü əşrənlə titüm-titüm titradı. Xanənde ərkək, bəi aynə səngələ oxuyurdı. Ve "Könükün sevgili məhəbbə minim Vətənimdir, Vətənimdir, Vətənim..." eşidilince, hər yerde eşitmədiyim alışqın istisndə isindim soyuq qış günү. Yədima dödü ki, bu sözüleri 1943-cü ilde döyüşən orduda əsgərlər (Azerbaycanlı əsgərlər) arasında Şövət xanım da ifa edib. 1943-cü ilde Şövət Ələkberovanın, 1993-cü ilde Məlikxanım Əyyubovanın oxumaları oxunduğu anlıarda Azerbaycanın səsiydi, söz Azərbaycanın sözüydi...

Dənəbir-dənəbir qar yığırı.

Dənəbir-dənəbir yaşan qardan kimsənin xəberi yoxudu elə bil...

Bir ayaq gipsde, üz-gözü sanqlı əsgər diqqətini qəddərli dodaqlarını qeynəyen əşgerin göz yaşları sağının alına axırdı. Tibb bacısı göz yaşını silib onu köksüne sıxıd...
Ve qəfletən bir ayaq idzən kəsilmiş keçmiş döyüşü (sonra bilecəkdi ki, adı Şərifid) qolcu ağacını atib meydana çıxdı. Dədəqlanı seyrirdi. "Cəngi" çalın! dedi. Zəmiq hime bend imis; "Cəngi" yə yaşam verdi. Kimsə Şərifilə qolça yığıp oynamaq istədi. Şərif razlaşmadı.

Serif oynayırı. Gözlerini göy üzündən üzmeden oynayırı. Müharibənin, müharibəni töredənərin, müharibəni töredənərin istəyinə acıqına oynayırı. Musiqiydi, Şəriyidi, bir də nəfəs dərməden baxan, qəlbini geynəyen yaralı əsgərlər. Tibb bacısı hönkürtüyle meydana çıxdı, Şərifin boyununa sarıldı...

Unutmadığım, unutmayaçığım o qış günündən 22 il keçir. Her dəfə "Cəngi" sesləndən Şərif döşür yadına. Şərifin "Cəngi çalın!" harayı xatırlayıram. "Biz qayidacığımız" bedil filmində belə bir épizod var. Bilmirəm, filmin ssenari müəllifi 1993-cü ilin filmlərində Tərtərdə bir ayaq idzən amputasiyası olunmuş keçmiş döyüşçü Şərifin hamim rəqsini haqqında eşidibmişim. Her halda, Şərif Tərtərdə yaralı döyüşçülər qarşısında tek ayağıyla "Cəngi"yə oynadı! Yaralı əsgərlərin gözlerinin nuru artımsı el biləmisi aylarını unutmuşdu. Bu, musiqinə qüdrətliydi, bù, Azərbaycanlı döyüşünün yaşam esşinini, torpaq, Vətən sevgisinin övdürdiydi!

Bakıya qaydanda Zəmiq Əliyev kövrəklək pıçıldadı:

- Neçə-neçə şəhərə, böyük slənoldarda saatlarında konsertimiz olub. Heç zaman bu günə düşməmişdim. O əsgərin rəqsini sanki dili açıb dillənəndi. Döyüşə tek ayağımla da gederəm! Torpaqlarımızı azad eləmek üçün döyüşmeye tek ayağım da besdi!

...Şərif indi hardadı, bilmirəm. Bildiyim budur ki, hamim ürəyi "Cəngi"yə köklənəsə, Şərifin o "Cəngi"-si yaralı döyüşçüləri nece ruhlandırmışdisa,

məməkətimizi de ele ruhlandıraç! Onda işğal altında qalmış torpaqlarımızın qırışıq açılıcaq, yaraların qayaşlaşacaq...

Yaralı torpaqlarımızın məlhamı - ürəyi "Cəngi"yə köklənənlər sırasında olanlarıñ Vətən sevgisidi...
Ürəklərimiz "Cəngi"yə köklənənlədi. Ona görə ki, yaxın vaxtlarda

OARABAĞDA DA YELLƏR ƏSƏRCƏKİ..

Həmin yelleri təbiat asdırmasa, özümüz əsdirəcəyik. Nə olur-olsun, əsdirəcəyik. Ömrü bahasına da əsdirəcəyik. Əsdirməliyik!..
...Bükülər sovuşdu.

Rəngi yarpaq-yarpaq avaziyən təbiət kimsə könlü xoşluğuna dönməkdədi - duyğuları daşırganlığı gözdəli payız. Kimsə könlü qubanına - bir göz tətumunuñ xəzəldi payız...

Sahilində vaxt oldürmən. Ufacidə meş esir və bu ufacıq meh budağından üzülmüş bir yarpağı qabağına qatıb "qovmağındı". Dünənəcan tasalanın ovqatı günümün qəribə, başaçılmasız bir şikəstən dörnə. Təbiətin qefil tarpanıñ düşüncəlerinin qırışığın açıq-dırçalan meh dörnə. Təbiətin qefil tarpanıñ düşüncəlerinin qırışığın açıq-dırçalan meh dörnə. Özünən torpaqda yüksələn yarpağı naməlumluq teylekməkdədi. Özünən mehrləşdiyi, işinşiniñ həndəvarlarda bu yarpağıñ göz dagına dönməsini istəmir. Yarpaqlar qoşalarıñ, atrı, qalaqı dörnə. Bu, hələ ufacıq mehdı. Qılıqlılaşsa, kükreşə, coşqululuq eessa neçə olacaq? - bunu guman eləmələsim...

Təbiətin mehnin duyarım, mehnin "gündüldiyi" yarpağı görürəm və sövq-təbi hiss edirəm ki, onuzdan yadimdən çıxmayan Qarabağımızda da indi meh esir. O meh qılıqlılaşacaq, torpaqda artıq, gərəksiz yüksələn yarpağıñ həndəvarları atacaq! Ham də birdəfəlik!

Neçə illərdi taleyingən qara daşlar atılmış Qarabağımızın nə qışı qışdı, nə yay yay. O daşların ağıñ-acısını ürəyimizde hiss eləyin. Ömrü bahasına da olsa, o daşları işğal olunmuş ərazilərimizin sinəsindən atmalyıq...

Ham də "od dündüyü yeri yandırıñ". ATƏT bu ağrının nə olduğunu dərk eləmir, yoxsa dərk eləmət istəmir?..

Faxralı bir hadisə eştirmişdim:

Allahverdi kişi ağır xəstələrin, ölüm yatağına düşür. Bir inek alırra ki, kişi keçinində ehsan versinlər. İnay qardaşı oğlu Musaya tapşırıllar. İnsafen, Musa bir şey demir. İnaya qulluq eləyir. On gün, on beş gün, bir ay keçir...

Bir gün Musa inayi örsündən yarımçıq gəlir. Niyəsinə soruşanlara:

- Bəlkə, emim heç olmır. Bu inayi nə vaxta kimi olarmalıyım? - deyir.

- Bəlkə, ATƏT Qarabağ problemini həll edə bilməyəcək? Biz nə vaxta kimi Qarabağsız qalmalıyıq?

Bu düşüncələrə baş-başa qaldığım məqam larda kimsə meni səsleyir. Dönbə baxıram. Malikdi. Goranboy əməliyyatından az sonra tanış olduğum, sonralar döyüş bölgələrində (və döyüşlərdə) dəfələrlə rastlaşduğum, kəlmələşdiyim Malik. Nisbetən yaşı olduğuma görə döyüşçülərimiz ona "dayı" deyirdi. Məndən kiçik olsa da, man da ona belə müraciət elayirdim. Malik dayı casarəti döyüşçüydü. Ağdərə etrafında döyüşlərin birində ağır yaralanmışdı, hospitalda müalicə olunurdu. Qazançıydı, Knyazdı, Şahınıydi, məniydiñ - onu yoluñmaga getmişdi. Bizi görününce gözleri doldu. Dirsəklənmək istədi, dirsəklənəmmədi. "Ağdərə əməliyyatında iştirak edə bilməyicimə təessüflənirəm. Təessüflənmək nadir, yanib-yaxılram..." - kəlmələr dodağını yandırırdı. Ağnlardan sixılına təselli verərlər; Malikin ruh güzildiyərdi. Nə deyeyid?..

Söz - duyğunun göy qurşağı

Collarımız bir-birimizin kürəyində çarpazlaşır...

- Meh o yarpağı torpaq urvatsız yük bılır, - deyirəm, - Meh qılıqlılaşsa, kükreşə, xəzəl vəy halına. Kaş Qarabağımızda esen meh də qılıqlılaşdı, torpağımızı gərəksiz yıldurdan qurtarayıd!..

Malik gözəci matərişindən əsasına baxdı, sonra divarlara çırılan yarpaq topasına.

- Həmin gün Qarabağa tek ayağınla gedərem. Mütləq gedərem. Təki Qarabağda sən deyən yeller əssin...
Döyüşlərdən tənidigim, hemiça vətənseverliyindən qururlarıdım: Malikin qəhrələndiyini hiss etmək çatın deyil. Kəlmələrinə ruhunun üşyani bilirəm...

Qarabağda yeller əssək!

Torpaqlarımız urvatsız, gərəksiz yüksələn xilas olacaq!..

Yeller torpaqseverliyimizdi, yarpaq (xəzəl) qalağı - ermənilər, ermənilər... O yellerin yeləne uçuruq. Azərbaycanımızın xeyir-duasıyla...

Vətən sevgisinin məxsusi düsturu yoxdu.

Herə Vətəni duymuna, dünyagörüşünə ... görə sevir...

Həmi Vətən məfhumun ifadə elədiyi məzmunu dərk edir. Obrazlı şəkilde desək, Vətəni qoruyanların Vətən sevgisi bu darkın göyqurşağıdı...

Mart - oktyabr, 2014

